

Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki Kısmi İfa İmkansızlığı^(*)

Subsequent Partial Impossibility of Performance when the Obligor is not Responsible

Arş. Gör. Makbule ALTINDAL^(**)

Öz

Borçlunun sorumlu olmadığı bir nedenle borcun bir kısmının imkansızlaşmasının borç ilişkisini ne şekilde etkileyeceğine ilişkin bir düzenleme ilk kez Türk Borçlar Kanunu m.137'de düzenlenmiştir. Bölünebilir bir edimin bir kısmının ifası, borçlunun sorumlu olmadığı bir nedenle sözleşmenin kurulmasından sonra ancak borcun ifasından önce, sürekli ve objektif bir biçimde, hem borçlu hem üçüncü kişiler tarafından yerine getirilemiyorsa, borçlunun sorumlu olmadığı sonraki ifa imkansızlığı vardır. Tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde kısmi imkansızlık sonucu borcun imkansızlaşan kısmı sona ererken karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, alacaklı kısmi ifaya razı olmadığı takdirde veya karşı edim bölünemez olduğu halde tam imkansızlık hükmü uygulanacaktır.

Anahtar Kelimeler

Borçlu, Kısmi İfa, Bölünebilir Edim, Objektif Neden, Sonraki İmkansızlık.

Abstract

A regulation on how the partial impossibility of a debt due to a reason that the obligor is not responsible will affect the debt relationship is regulated for the first time in the Turkish Code of Obligations Art.137. There is a subsequent impossibility of performance for which the obligor is not responsible, if the performance of a part of a divisible performance cannot be fulfilled continuously and objectively by the obligor or third parties, after the establishment of the contract and before the fulfillment of the debt, for a reason which the obligor is not responsible. In unilateral contracts, the part of the debt that becomes impossible as a result of partial impossibility is terminated, whereas in bilateral contracts, if the creditor does not agree to partial performance or the counter performance is indivisible, the provision of complete impossibility will be applied.

^(*) Araştırma Makalesi / [Makale Geliş Tarihi](#): 02.04.2021 - [Makale Kabul Tarihi](#): 24.06.2021

^(**) Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Deniz Hukuku Anabilim Dalı, Sakarya - Türkiye
[E-posta](mailto:makbulecetin@sakarya.edu.tr): makbulecetin@sakarya.edu.tr
[Orcid No](https://orcid.org/0000-0002-2662-4095): <https://orcid.org/0000-0002-2662-4095>

Keywords

Obligator, Partial Performance, Divisible Obligation, Objective Reason, Subsequent Impossibility.

GİRİŞ

Edimin ifasının tamamen veyahut kısmen mümkün olup olmamasına göre tam imkansızlık kısmi imkansızlık ayrımı yapılmaktadır. Borçlanılan edimin ifa imkanının tümden ortadan kalktığı hallerde tam imkansızlık, ifa imkanının kısmen ortadan kalktığı hallerde ise kısmi imkansızlık vardır.

Sözleşme kurulduktan ancak edim henüz ifa edilmeden önce meydana gelen imkansızlığa ilişkin düzenlemeler Türk Borçlar Kanunu m.112 ile 136-137’de borçlunun bu imkansızlıktan sorumlu olup olmadığına göre farklı sonuçlara tabi tutularak yapılmıştır. TBK, sonraki imkansızlığı borçlunun sorumlu olduğu ve olmadığı imkansızlık olarak ikiye ayırmakta; ancak bu imkansızlık türlerine ilişkin bir tanıma yer vermemektedir.

Borçlunun sorumlu olmadığı bir nedenle borcun bir kısmının imkansızlaşmasının borç ilişkisini ne şekilde etkileyeceğine ilişkin 818 sayılı Borçlar Kanunu’nda açık bir düzenleme bulunmamakta ve başlangıçtaki kısmi imkansızlığa ilişkin TBK m.27/f.2’den kıyasen yararlanılarak çözüm üretilmekteydi. Konu ilk kez TBK m.137’de doktrinde kabul edilen prensiplere uygun olarak ele alınmış ve açık bir kanuni düzenlemeye kavuşturulmuştur.

Çalışmamızda öncelikle borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkansızlığının kavram ve unsurlarına yer verilecek, sonrasında ise borçlunun sorumlu olmadığı kısmi ifa imkansızlığının sonuçları ele alınacaktır.

I. GENEL OLARAK BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI SONRAKİ KİSMİ İFA İMKANSIZLIĞI

Bölünebilir bir edimin bir kısmının ifası, borçlunun sorumlu olmadığı bir nedenle sözleşmenin kurulmasından sonra ancak borcun ifasından önce, sürekli ve objektif bir biçimde, hem borçlu hem de üçüncü kişiler tarafından yerine getirilemiyorsa, borçlunun sorumlu olmadığı sonraki ifa imkansızlığı vardır¹. 818 sayılı Borçlar Kanunu’nda bu konuda hüküm bulunmamaktaydı. Bununla beraber 6098 sayılı Borçlar Kanunu’nda borçlunun sorumlu olmadığı sonraki kısmi imkansızlık için özel bir hüküm getirilmiş ve hüküm esasen “yararlı bölüm yararsız bölümden etkilenmez” kuralının uygulanmasının bir görünümü olarak TBK m.137’de yer almıştır².

¹ Fikret EREN, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yetkin Yayınları, 24. Baskı, Ankara, 2019, s.1164, H. Kübra ERCOŞKUN ŞENOL, **Borçlar Hukukunda Kısmi İmkansızlık**, On İki Levha, İstanbul, 2016, s. 238-239, Hüseyin HATEMİ, Emre K. GÖKYAYLA, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, Vedat Kitapçılık, 4. Bası, İstanbul, 2017, s.334.

² Haluk N. NOMER, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Beta, 16. Bası, İstanbul, 2018, s.357.

Her ne kadar TBK m.112’de borçlunun sorumlu olabilmesi için kusurlu olması gerektiği ifade edilmiş ve sorumluluktan kurtulabilmesi için kusursuzluğu ispat borçluya bırakılmış olsa da bazı hallerde borçlu kusuru olmasa da ortaya çıkan zarardan sorumlu olabilir. Örneğin ifa yardımcısı kullanan borçlu, kendisi kusursuz olsa dahi bu kişinin fiillerinden sorumludur. Bazı hallerde ise kusuru olsa da sorumluluk altına girmeyebilir. Yine borçlu kusurlu olsa dahi, alacaklının temerrüde düşmesi halinde imkansızlıktan sorumlu tutulamaz. Bu nedenle “borçlunun kusurlu olmadığı imkansızlık” kavramını değil de “borçlunun sorumlu olmadığı imkansızlık” kavramını kullanmak daha uygun görülmektedir³. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi de verdiği bir kararda bu görüşü desteklemiştir; “... *imkansızlık, borçlunun kusuruna dayanıp dayanmamasına değil, genel olarak borçlunun bu imkansızlıktan sorumlu tutulup tutulmayacağına göre tasnif edilmelidir. Nitekim kanunda kullanılan tabirler de bu görüşü desteklemektedir. Yani, kanun kusursuz olmayı değil, sorumlu olmamayı aramaktadır.*”⁴

A. EDİMİN BÖLÜNEBİLİR OLMASI

İfa imkansızlığı bölünemeyen ve bölünebilen tüm edimlerde mümkün iken, kısmi imkansızlık yalnızca bölünebilen edimlerde söz konusu olabilmektedir⁵. Edimin maddi olarak bölünebilmesi; edim konusu şeyin fiilen bölünebilir olması ya da borçlanılan edimin birden çok asli edim olması hallerinde ortaya çıkar. Fiilen bölünebilir olma, edimin değerinde esaslı bir azalma olmadan, karakteristik özelliklerini ve özgülenme amacını kaybetmeden parçalara ayrılabilmeyi ifade eder. Birden çok asli edimin borçlanılmış olması halinde ise tarafların anlaşmasından veya sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça, edimlerden birinin ifasının im-

³ Mustafa DURAL, **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976, s.109-110, ŞENOL, **a.g.e.**, s.322, Buna rağmen, bazı yazarlar, sonraki imkansızlık bakımından borçlunun kusurlu olduğu ve borçlunun kusurlu olmadığı sonraki imkansızlık ayırımı yapmaktadırlar. Bkz. Fatih BİLGİLİ, Ertan DEMİRKAPI, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Dora Basım, 9. Baskı, Bursa, 2016, s.188-189, Gamze TURAN BAŞARA, “Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi”, **ÇUJL**, C.20, S.1, 2010, s.6-7, Mustafa ARIKAN, Eser Sözleşmesinde İfa İmkansızlığı ve Sonuçları, **SÜHFD**, C.17, S.2, 2008, s.267, 271, Turgut AKINTÜRK, Derya ATEŞ, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri**, Beta, 25. Baskı, İstanbul, 2016, s.124.

⁴ Yargıtay 8. HD., T. 14.10.2014, E. 2014/6935, K. 2014/18281 (www.kazancı.com, erişim tarihi: 10.12.2019).

⁵ Bölünebilen bir edimin bir kısmının ifa edilememesinin kısmi imkansızlık oluşturacağı hususunda bir tereddüt yokken; edimin belirli bir yerde ifa edilmesi gerekirken o yerde ifa edilmemesi ile belirli bir zamanda ifada bulunmak gerekirken, o zamanda ifada bulunmamanın kısmi imkansızlığa yol açıp açmayacağı tartışmalıdır. Detaylı bilgi için bkz. DURAL, **a.g.e.**, s.90 vd., Aynı şekilde yazarların çoğu imkansızlıktan bahsederken yalnızca miktar yani nicelik bakımından kısmi imkansızlığı ele almış, nitelik bakımından kısmi imkansızlığa ise yer vermemiştir. Doktrindeki hakim görüş yalnızca nicelik bakımından kısmi imkansızlığın mümkün olduğunu söylemiş olsa da aksi yöndeki görüş için bkz. Fatih GÜNDOĞDU, **Borca Aykırılık Hallerinden Kusurlu İfa İmkansızlığı ve Hukuki Sonuçları**, On İki Levha, İstanbul, 2014, s. 116-117.

kansız hale gelmesi diğer edimleri de imkansız hale getirmez, kısmi imkansızlık oluşur⁶.

Maddi bir varlığa sahip olmayan ve verme borcu dışında kalan yapma ve yapmama edimlerinin bölünebilir olup olmadığı hususunda doktrinde görüş birliği yoktur. Bir görüşe göre; yapma ve yapmama borçları bakımından edimin miktarından bahsedilemeyeceği için, bu borçlarda bölünebilir bölünemez ayrımını yapmak mümkün değildir⁷. Bu görüşe karşı diğer bir görüş tarafından ise; yapmama edimlerinin nitelikleri itibariyle bölünemeyen edimler⁸ olduğu ancak yapma edimlerinin bölünebilir olup olmadıklarının tespitinde, edim fiilinin mi yoksa edim sonucunun mu borçlanılmış olduğuna göre bir değerlendirme yapılması gerektiği ileri sürülmektedir⁹. Yalnızca edim fiilinin borçlanıldığı sözleşmelerde tek bir davranış söz konusu ise edimin bölünemez olduğu, birden fazla davranışın söz konusu olduğu hallerde ise edimin bölünebilir olduğu kabul edilmektedir. Borçlunun edim sonucunu da üstlendiği hallerde ise; hedeflenen sonuca bakıldığında başarısız faaliyet tek başına bir değer ifade etmiyorsa edimin bölünemez olduğu, aksi halde bölünebilir olduğu kabul edilmektedir¹⁰.

B. KISMİ İFANIN TARAF MENFAATLERİNE UYGUN OLMASI

Borçlunun hukuken bölünmesi mümkün olan bir edimin bir kısmını ifa etmesi mümkün değilse kısmi imkansızlık söz konusu olmakla beraber, kısmi imkansızlığın kabulü için edimin maddi olarak bölünebilir olmasının yanında kısmi ifanın taraf menfaatlerine de uygun olması gerekmektedir. Nitekim kanun koyucu bu durumu TBK m.137/f.1'de “... kısmi ifa imkansızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, borcun tamamı sona erer” şeklinde ifade etmiştir. Yani kısmi ifanın, tarafların sözleşmeyi kurdukları esnadaki iradelerine ve sözleşmenin amacına aykırı olmaması gerekmektedir. Taraflardan en az birinin kısmi ifada menfaati yoksa, kısmi değil tam bir imkansızlık olduğu kural olarak kabul edilmektedir¹¹.

⁶ L. Müjde KURT, **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık (TBK m. 136)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.133.

⁷ Mustafa Alper GÜMÜŞ, “Kısmi İfa”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan**, Beta, İstanbul, 2003, s. 605.

⁸ EREN, **a.g.e.**, s.1169, GÜNDOĞDU, **a.g.e.**, s.114-115.

⁹ GÜNDOĞDU, **a.g.e.**, s.115.

¹⁰ ŞENOL, **a.g.e.**, s.123 Örneğin müvekkili adına uzaktan kumandalı bir model arabayı satın almayı taahhüt eden vekilin borcu bölünemez, zira uzaktan kumandalı olmayan bir model arabanın satın alınıp müvekkile teslim edilmesi, bu borcun ifası anlamına gelmez. Ancak vekilin borcu, 100 kilo buğdayı müvekkili adına satın alarak teslimi olsaydı, bu borcun bölünebilir olduğu kabul edilebilirdi.

¹¹ KURT, **a.g.e.**, s.134, Objektif ölçütlere göre alacaklının kısmi ifada menfaatinin bulunmadığı sonucuna varılan, fakat alacaklının buna rağmen kısmi ifaya rıza gösterdiği istisnai durumlar saklıdır. Ayrıca kısmi ifada taraf menfaatleri hakkında detaylı açıklama için bkz. KURT, **a.g.e.**, s.135-136.

II. BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI SONRAKI İFA İMKANSIZLIĞININ SONUÇLARI

A. BORÇ İLİŞKİSİNE ETKİSİ

Genel anlamda kısmi imkansızlığın sonuçlarını düzenleyen TBK m.137/f.1, kısmi kesin hükümsüzlüğün borç ilişkisine etkisine ilişkin olan TBK m.27/f.2'ye¹² paralel olarak düzenlenmiştir. Hükme göre edimin ifası borçlunun sorumlu olmadığı bir nedenle kısmen imkansız hale geldiğinde, ifası imkansız hale gelen kısım kanun gereği kendiliğinden sona erecek, alacaklı imkansızlaşmayan kısmın ifası ile yetinecektir¹³. Kısmi imkansızlığın, sözleşme yapılırken taraflarca öngörülmesi halinde böyle bir sözleşmenin hiç yapılmayacağı taraflarca söylenebiliyorsa, tüm borç sona erecektir¹⁴. Yani taraflar, daha sözleşmeyi yaparken, edimin ifa edilebilir kısmı bakımından aralarındaki borç ilişkisinin devam edeceği veya kısmi imkansızlığa rağmen aralarındaki tüm borç ilişkisinin sona ereceği hususunda bir anlaşmaya varmışlarsa buna riayet edilmelidir. Zira bu hallerde TBK m.137'de de zikredildiği gibi tarafların iradeleri açıkça ortadadır.

Diğer yandan, doktrinde, borçlunun edimin halen ifası mümkün olan kısmını ifa etmekte veya alacaklının edimin halen ifası mümkün olan kısmını elde etmekte menfaati yoksa, ifada menfaati bulunmayan tarafın kısmi imkansızlığı öngörmüş olsaydı sözleşmeyi kurmayacağı kabul edilmektedir¹⁵. Taraflardan birinin kısmi ifada menfaatinin olup olmadığı, taraf iradeleri ve sözleşme amacının iş hayatında geçerli kabuller ve dürüstlük kuralı çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda belirlenmektedir. Örneğin antika bir yemek takımının satışında tabaklar alıcıya teslim edilmeden önce borçlunun sorumlu olmadığı bir nedenle kırılmışsa, sadece bardakların tesliminde alacaklının bir menfaati bulunmamaktadır. Taraflardan birinin kısmi ifada menfaati yoksa, diğer bir ifade ile kısmi imkansızlığı öngörse idi sözleşmeyi kurmayacak olduğu kabul ediliyorsa, tam imkansızlık hükmü olan TBK m.136 uygulanacaktır¹⁶.

Taraflardan birinin kısmi imkansızlığı öngörmesi durumunda sözleşmeyi hiç yapmak istemeyeceği değil de, başka şartlarla yapmak isteyeceği durumlarda ise ne yapılacağı hususunda kanunda yer alan bir hüküm yoktur. Doktrindeki bir görüşe göre, bu durumlarda kural olarak tüm borcun sona erdiği kabul edilmelidir. Ancak bir tarafın sonraki kısmi imkansızlığı öngörmesi halinde, sözleşme

¹² "Kesin hükümsüzlük" başlıklı TBK m.27/f.2 şu şekildedir: "...Sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin olarak hükümsüz olur."

¹³ KURT, a.g.e., s.294.

¹⁴ ŞENOL, a.g.e., s.331-332.

¹⁵ KURT, a.g.e., s.295.

¹⁶ KURT, a.g.e., s.295.

yapmak için arayacağı şartları karşı tarafın derhal kabul etmesi halinde, TBK m.34/f.2'ye¹⁷ kıyasen sözleşme bu şartlarla kurulmuş gibi devam etmelidir¹⁸.

B. KARŞILIKLI BORÇ YÜKLEYEN SÖZLEŞMELERDE DURUM

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, tarafların farazi iradesi kısmi ifa yönünde olsa dahi, imkansızlığın tam imkansızlığa mı yoksa kısmi imkansızlığa göre mi hukuki sonuç doğuracağı hususundaki karar verme yetkisi alacaklıya verilmiştir¹⁹. TBK m.137/f.2'de düzenlenen ilgili hüküm: *“Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, bir tarafın borcu kısmen imkansızlaşır ve alacaklı kısmi ifaya razı olursa, karşı edim de o oranda ifa edilir. Alacaklının böyle bir ifaya razı olmaması veya karşı edimin bölünemeyen nitelikte olması durumunda, tam imkansızlık hükümleri uygulanır.”* şeklindedir. Buna göre, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde kısmi imkansızlık hükmünün uygulanabilmesi için alacaklının kısmi ifaya razı olması ve karşı edimin bölünebilir nitelikte olması gerekmektedir. Aksi halde tam imkansızlık hükmü olan TBK m.136 uygulanacaktır.

Kanun koyucunun, sözleşmenin kaderini yalnızca alacaklının iradesine bırakmış olması, doktrindeki bazı yazarlar²⁰ tarafından eleştirilmektedir. Yazarlara göre, ilgili hüküm borçluyu alacaklının keyfine tabi kılmakta ve hakkın kötüye kullanılmasına imkan sağlamaktadır. Bu nedenle hükümde mutlaka amaca uygun bir sınırlamaya gidilmesi gerekmektedir. Ancak diğer görüşteki yazarlara göre ise bu düzenleme bir bakıma zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Zira sözleşmede edimin hiç veya kısmen ifa edilmemesinden en çok etkilenecek olan taraf alacaklıdır, bu yüzden kısmi ifada sözleşme amacının elde edilip edilemeyeceği belirlenirken alacaklının menfaati dikkate alınmalıdır²¹.

Alacaklı kısmi ifaya razı oluyorsa ve imkansızlaşmayan edim bölünebilir bir edimse, diğer bir deyişle ifası kısmen imkansız hale gelen edim yalnızca kısmen

¹⁷ “Yanılmada dürüstlük kuralları” başlıklı TBK m. 34 şu şekildedir: *“Yanılan yanıldığını dürüstlük kurallarına aykırı olarak ileri süremez.*

Özellikle diğer tarafın, sözleşmenin yanılanın kastettiği anlamda kurulmasına razı olduğunu bildirmesi durumunda, sözleşme bu anlamda kurulmuş sayılır.”

¹⁸ Kemal OĞUZMAN, Turgut ÖZ, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1**, Vedat Kitapçılık, 12. Bası, İstanbul, 2014, s.577.

¹⁹ NOMER, a.g.e., s.358, Bkz. Başak BAŞOĞLU, “Borcun İfasında İmkansızlık”, **Prof. Dr. Mustafa Dural’a Armağan**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013, s.342 Yazar karar verme yetkisinin alacaklıya verilmesinin her zaman hakkaniyete uygun bir çözüm getirmediğini, karşı edimin para olduğu hallerde bu çözüm tarzının isabetli olduğu savunulabilse de, karşı edimin para dışında bir şey olduğu hallerde, borçlunun karşı edime kısmen kavuşmak zorunda kalmasının her zaman borçluyu tatmin edemeyebileceğini ifade etmiştir.

²⁰ Rona SEROZAN, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme**, Filiz Kitabevi, 6. Bası, İstanbul, 2014, s.195.

²¹ ŞENOL, a.g.e., s.333, DURAL, a.g.e., s.92.

ifa edilecekse karşı edim de o oranda ifa edilir. Burada satış bedelinin ayıplı ifadan dolayı indirilmesinde izlenen yöntem olan TBK m.227'nin²² esas alınması gerektiği kabul edilmektedir²³.

TBK m.137/f.2'nin son cümlesine göre, alacaklının kısmi ifaya razı olmasına rağmen, karşı edimin bölünemeyen nitelikte olması halinde tam imkansızlık hükümleri uygulanacaktır. Doktrinde bir görüş²⁴ bu hükmü eleştirmektedir. Zira bu hüküm alacaklıya tanınan kısmi ifayı kabul veya reddetme hakkını, kendi ediminin niteliğine bağlı olarak önemli ölçüde sınırlandırmaktadır.

1. Alacaklının Kısmi İfaya Razı Olması

TBK m.137/f.2'de alacaklının kısmi ifaya razı olmaması halinde tam imkansızlık hükmünün uygulanacağı öngörülmüştür. Doktrinde alacaklının kısmi ifayı reddetmekte tümüyle serbest olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Bir görüşe göre, alacaklı kısmi ifayı reddetmek ile kabul etmek arasında serbestçe seçim yapma hakkına sahiptir²⁵. Diğer bir görüşe göre, kısmi ifa ancak bölünebilir edimler bakımından söz konusu olduğundan, borcun ifasının imkansız hale gelen kısmi kanun gereği sona erer. Geriye kalan kısmın ifası ise artık bir kısmi ifa değil, tam ifa teşkil ettiğinden, alacaklı borcun halen mümkün olan kısmının ifasını reddedemez²⁶. Başka bir görüşe göre ise, somut olayın şartlarına göre değerlendirme yapılmalıdır. Kısmi ifayı elde etmekte alacaklının menfaati varsa, alacaklı kısmi ifaya razı olmak zorundadır²⁷. Bazı yazarlar²⁸ ise, karşı edim hasarının borçluda olup olmadığına göre ayırım yapmaktadır. Karşı edim hasarı sözleşme veya kanun gereği alacaklıda ise, alacaklı kısmi ifayı kabul etmek ve karşı edimi tam olarak ifa etmek zorundadır. Ancak karşı edim hasarı borçluda ise, alacaklının kısmi ifaya rıza gösterip göstermediği esas alınacaktır. Örneğin iki adet antika vazunun konu edinildiği bir satış sözleşmesinde taraflar karşı edim hasarının alacaklıda olduğunu kararlaştırmışlardır. Vazolardan biri satıcının aldığı tüm önlemlere rağmen kırılmışsa, alıcı geriye kalan diğer vazoyu teslim almak ve sözleşme ile kararlaştırılan bedelin tamamını alıcıya ödemek zorundadır. Ancak karşı edim hasarının satıcıda olduğu halde alıcı kısmi ifayı kabul edip etmemek hususunda serbesttir.

²² "Alıcının seçimlik hakları" başlıklı TBK m. 227 şu şekildedir: "Satıcının satılanın ayıplarından sorumlu olduğu hallerde alıcı, aşağıdaki seçimlik haklardan birini kullanabilir:...2.Satılanı alıkoyup ayıp oranında satış bedelinde indirim isteme"

²³ DURAL, a.g.e., s.177-178, SEROZAN, a.g.e., s.194.

²⁴ ŞENOL, a.g.e., s.334.

²⁵ KURT, a.g.e., s.296.

²⁶ KURT, a.g.e., s.296.

²⁷ SEROZAN, a.g.e., s.159-160.

²⁸ DURAL, a.g.e., s.181, Dural, alacaklı menfaati olduğu halde kısmi ifaya rıza göstermezse, ifayı reddetme hakkının, hakkın kötüye kullanılması yasağı (TMK m.2/f.2) ile sınırlandırılacağını ifade etmiştir, OĞUZMAN, ÖZ, a.g.e., s.598.

TBK m.137/f.2 hükmü yalnızca lafzi bir değerlendirmeye tabi tutulacak olduğunda, alacaklının kısmi ifayı elde etmekte menfaati olsa dahi kısmi ifayı reddedebileceği anlamı çıkarılabilir. Ancak borçlunun sorumlu olmadığı kısmi imkansızlıkta, karşılıklı borçların akıbetinin ne olacağını yalnızca alacaklının keyfine bırakmak, hakkın kötüye kullanılmasına yol açabileceği gibi, kısmi ifa imkansızlığı bakımından geçerli olan “yararlı bölüm yararsız bölümden etkilenmez” ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır. Bu nedenle alacaklının yalnızca kısmi ifade menfaati bulunmayan hallerde kısmi ifaya rıza göstermeyeceği kabul edilmelidir²⁹.

2. Karşı Edimin Bölünebilir Olması

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde kısmi imkansızlık sonuçlarının uygulanabilmesi için, ifası kısmen imkansız hale gelen edimin bölünebilir olmasının yanında karşı edimin de bölünebilir olması gereklidir. Kısmen ifası imkansız hale gelen edim bölünebilir nitelikte olsa dahi karşı edim bölünemez ise tam imkansızlık hükmü olan TBK m.136 uygulama alanı bulur. Bu durum özellikle trampa sözleşmeleri veya trampa benzeri isimsiz sözleşmelerde karşımıza çıkmaktadır³⁰. Örneğin bir tarafın sınırlı bir stoktan 15 adet dizüstü bilgisayar, diğer tarafın ise kullandığı otomobili borçlandığı bir sözleşmede, bilgisayarların bir kısmının depodan borçlunun gerekli tüm güvenlik önlemlerini almasına rağmen çalınması ve yalnızca 5 bilgisayarın kalması halinde, karşı edim olan otomobil bölünemez olduğundan tam imkansızlık hükmü olan TBK m.136 uygulanır³¹.

3. Karşı Edimin Durumu

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde kısmi imkansızlık halinde, borçlunun ifası imkansız hale gelen kısmi kanun gereği kendiliğinden sona ererken, alacaklının karşı edim borcunun durumu ise, karşı edim hasarına hangi tarafın katlanmak zorunda olduğuna göre bir ayırım yapılarak belirlenmektedir.

a. Karşı Edim Hasarına Borçlunun Katlanması Gereken Hallerde

TBK m.137/f.2/c.1 gereği karşı edim hasarına borçlunun katlanması gereken durumlarda borçlu, yalnızca kendi ifasının halen mümkün olan kısmına karşılık gelen karşı edim tutarına hak kazanmaktadır. Yani alacaklının karşı edim borcu, imkansızlık nedeniyle elde edemediği edim kısmı ile orantılı bir indirim tabi tutulmaktadır³². Burada TBK m.227'deki satıcının ayıplı ifade bulunması halinde satış bedelinden indirim yapılırken kullanılan nispi metoda başvurulmaktadır³³.

²⁹ KURT, a.g.e., s.297, SEROZAN, a.g.e., s.194-195.

³⁰ KURT, a.g.e., s.299.

³¹ KURT, a.g.e., s.299.

³² DURAL, a.g.e., s.178, OĞUZMAN, ÖZ, a.g.e., s.598, SEROZAN, a.g.e., s.194.

³³ Bunu söyleyen yazarlar için bkz. dp. 23.

İndirilmiş karşı edim tutarı: indirilmiş karşı edim tutarı = (edimin ifası halen mümkün olan kısmının objektif değeri x karşı edimin sözleşmede kararlaştırılmış olan tutarı) / edimin tamamının objektif değeri, şeklinde hesaplanmaktadır³⁴.

Aynı zamanda borçlu, edimin ifası imkansız hale gelen kısmı için herhangi bir kaim değer (örneğin, sigorta bedeli veya haksız fiil tazminatı) elde etmişse, alacaklı kısmi ifanın yanında bu kaim değeri de borçludan talep etme hakkına sahiptir. Ancak bu durumda alacaklının karşı edimi borçluya tam olarak ifa etme zorunluluğu vardır³⁵. Kaim değer borçludan istenebileceği hususunda kanunda açık düzenleme yoktur. Doktrinde ise bu konuda görüş birliği olmakla beraber Yargıtay da kanunun ruhunun bunu haklı gösterdiği savunmuştur. Yargıtay 13. HD 17.11.1986 tarihli kararında taşınmaz kamulaştırma bedelinin ikame değer olduğunu ifade etmiş, taşınmazın temlik yerine onun değerinin alacaklıya verilmesi yönünde karar vermiştir³⁶. Yine Yargıtay 14. HD de 19.04.1983 tarihli kararında aynı yönde karar vermiştir³⁷.

b. Karşı Edim Hasarına Alacaklının Katlanması Gereken Durumlarda

Kanun veya sözleşme gereği karşı edim hasarına katlanma yükümlülüğünün alacaklıda olduğu durumlarda, borçlu sadece kısmi ifada bulunabilse de alacaklı kendi edimini tümüyle ifa etmek zorundadır³⁸. Karşı edim hasarına alacaklı katlanmak zorunda olduğundan, kısmi imkansızlığın meydana gelmesi halinde bu hasar kısmen de olsa borçluya yüklenemeyecektir. Örneğin; satım konusunun 4 adet el yazması eser olduğu farazi bir satım sözleşmesinde, satıcının sorumlu olmadığı bir nedenle borcun ifa edilememesi durumunda dahi alıcının kendi edimini tam olarak yerine getireceği kararlaştırılmış ve eserlerden ikisi satıcının aldığı tüm önlemlere rağmen yanmışsa, alacaklı borçlunun kısmi edimine razı olup sözleşmede kararlaştırılan bedelin tamamını ödemek durumunda kalır³⁹.

Borçlu ifası imkansız hale gelen kısım için bir kaim değer elde etmişse, alacaklı kısmi ifanın yanında bu kaim değeri de borçludan talep edebilecektir⁴⁰.

³⁴ KURT, a.g.e., s.300, Örneğin, satıcı her birinin piyasadaki objektif değeri 10.000 TL olan üç adet tabloyu alıcıya toplam 45.000 TL ye satmıştır. Tablolardan ikisi alıcıya tesliminden önce satıcının almış olduğu tüm önlemlere rağmen çalınmıştır. Bu durumda alacaklının, teslimi halen mümkün olan bir adet tablo için ödeyeceği indirilmiş karşı edim tutarı $(10.000 \times 45.000) / 30.000 = 15.000$ TL'dir.

³⁵ DURAL, a.g.e., s.179-180.

³⁶ Yargıtay 13.HD. T. 17.11.1986 E. 1986/4826 K. 1986/5536, OĞUZMAN, ÖZ, a.g.e., s.562, Mustafa Reşit KARAHASAN, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler Öğreti Yargıtay Kararları İlgili Mevzuat 2**, Beta, İstanbul, 2003, s.883.

³⁷ Yargıtay 14.HD T.19.04.1983 E.1983/2799 K.1983/3145, OĞUZMAN, ÖZ, a.g.e., s.562.

³⁸ DURAL, a.g.e., s.181, KURT, a.g.e., s.300, OĞUZMAN, ÖZ, a.g.e., s. 598.

³⁹ KURT, a.g.e., s.300-301.

⁴⁰ DURAL, a.g.e., s.179-180, KURT, a.g.e., s.301.

Kanun veya sözleşme gereği karşı edim hasarı üzerinde bulunan alacaklı, kısmi ifada menfaati bulunmadığı gerekçesi ile kısmi ifayı reddetse dahi kendi edimini tam olarak yerine getirmek zorundadır⁴¹.

4. TBK m.137'nin 1. ile 2. Fıkraları Arasındaki Bağlantı

TBK m. 137'nin 1. ve 2. fıkraları arasındaki bağlantı konusunda doktrinde; 1. fıkarda belirtilen, borçlunun kısmi imkansızlığı öngörse idi karşılıklı edimler içeren bir sözleşmeyi hiç yapmayacak olması durumunda, 2. fıkarda düzenlenen alacaklının kısmi ifaya razı olması halinde, buna uymaya mecbur olup olmadığı sorusu ortaya atılmıştır⁴². Buna göre 2. fıkranın 1. fıkradan bağımsız olduğu kabul edilecek olursa, karşılıklı edimler içeren bir sözleşmede, kısmi imkansızlığı öngörseydi bu sözleşmeyi hiç yapmayacak olan borçlu, alacaklının kısmi ifaya razı olması halinde buna uymaya mecburdur. Ancak görüşe göre bu sonuç isabet-siz bir sonuçtur, daha isabetli görünen yorum şöyledir: karşılıklı edimler içeren bir sözleşmede, borçlunun kısmi imkansızlığı öngörmesi halinde kesinlikle bu sözleşmeyi yapmayacağı söylenebiliyorsa, alacaklı kısmi ifayı kabul ettiğini ve kendi edimini de aynı oranda ifa edeceğini bildirirse bile, tam imkansızlık hükümleri uygulanmalı ve tüm borç ilişkisi sona ermiş sayılmalıdır. Yani bu görüş, TBK m.137'nin 2. fıkrasını 1. fıkrası ile bağlantılı tutmamıştır⁴³. Diğer bir görüş ise edimin kısmen veya hiç ifa edilmemesinden en çok etkilenecek taraf olan alacaklı olduğundan, kısmi imkansızlık nedeni ile yapılacak olan kısmi ifa nedeniyle sözleşmenin amacının elde edilip edilemeyeceği belirlenirken, alacaklının menfaatinin dikkate alınması gerektiğinden 1. fıkranın 2. fıkrayla bağlantılı olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur⁴⁴.

Kanaatimizce; ikinci fıkranın uygulanabilmesi için, birinci fıkradaki şartın gerçekleşmemesi gerekmektedir. Yani borçlunun kısmi imkansızlığı öngörseydi sözleşmeyi yapmayacak olduğunun söylenebildiği durumlarda, alacaklının kısmi ifaya razı olması imkansızlığın kısmi imkansızlık olarak sonuç doğurmasına engel olmamalı ve edimin ifasının tamamen imkansızlaştığı kabul edilerek tam imkansızlık hükmü TBK m.136 uygulanmalıdır.

SONUÇ

TBK başlangıçtaki imkansızlığı sözleşmenin geçerli bir biçimde kurulmasına engel olan hallerden biri olarak kabul ederken, sonraki imkansızlığı bir ifa engeli olarak kabul etmektedir.

⁴¹ DURAL, a.g.e., s.181.

⁴² OĞUZMAN, ÖZ, a.g.e., s.578.

⁴³ OĞUZMAN, ÖZ, a.g.e., s.578, ŞENOL, a.g.e., s.335, GÜNDOĞDU, a.g.e., s.122.

⁴⁴ ŞENOL, a.g.e., s.335.

Kısmi imkansızlık tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, imkansızlaşan kısmın borcunun sona ermesi sonucunu doğurmaktadır. Alacaklı imkansızlaşmayan kısım ile yetinmek zorundadır. Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde ise alacaklının imkansızlaşmayan kısmı kabul etme zorunluluğu yoktur. Alacaklı kısmi ifaya razı olmadığı takdirde veya karşı edimin bölünemez olduğu halde tam imkansızlık hükmü uygulanacaktır. Ancak alacaklının razı olması halinde, karşı edim de o oranda ifa edilecektir. Burada satış bedelinin ayıplı ifadan dolayı indirilmesinde izlenen yöntem olan TBK m.227 esas alınmaktadır.

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde kısmi ifanın alacaklının rızasına bırakılmış olması doktrinde yazarlarca eleştirilmekte ve buna ilaveten kanaatimizce de hakkaniyete uygun bulunmamaktadır. Zira borçlunun karşı ediminin para dışında bir şey olduğu hallerde, borçlunun karşı edime kısmen kavuşması her zaman kendisini tatmin etmeyebilir. Bu nedenle borçlunun kısmi ifada menfaati bulunuyorsa ikinci aşamada alacaklının kısmi ifayı elde etmekte menfaatinin bulunup bulunmadığına göre ayırım yapılmalıdır. Somut olayın özellikleri, tarafların sözleşmeyi kurdukları esnada iradelerinin hangi yönde olduğu ve sözleşmenin amacına bakılarak yapılacak olan değerlendirmede alacaklının kısmi ifada menfaatinin olduğu söylenebiliyorsa, alacaklı kısmi ifaya razı olmadığını belirterek kısmi imkansızlık hükmünün uygulanmasına engel olmamalıdır. Zira alacaklının kısmi ifayı reddetmesinde bir menfaati bulunmuyorsa, TMK m.2/f.2 uyarınca kısmi ifayı reddetme hakkının kötüye kullanılması teşkil eder.

KAYNAKÇA

- AKINTÜRK Turgut, ATEŞ Derya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri*, 25. Baskı, Beta, İstanbul, 2016.
- ARIKAN Mustafa, Eser Sözleşmesinde İfa İmkansızlığı ve Sonuçları, SÜHFD, C.16, S.2, 2008, s. 265-285.
- BAŞOĞLU Başak, “Borcun İfasındaki İmkansızlık”, Prof. Dr. Mustafa Dural’a Armağan, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2013, s.307-346.
- BİLGİLİ Fatih, DEMİRKAPI Ertan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 9. Basım, Dora, Bursa, 2016.
- DURAL Mustafa, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.
- ERCOŞKUN ŞENOL, H. Kübra, *Borçlar Hukukunda Kısmi İmkansızlık*, On İki Levha, İstanbul, 2016.
- EREN Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.
- GÜMÜŞ Mustafa Alper, “Kısmi İfa”, Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan, Beta, İstanbul, 2003, s.603-631.
- GÜNDOĞDU Fatih, *Borca Aykırılık Hallerinden Kusurlu İfa İmkansızlığı ve Hukuki Sonuçları*, 12 Levha, İstanbul, 2014.
- HATEMİ Hüseyin, GÖKYAYLA K. Emre, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.
- KARAHASAN Mustafa Reşit, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler Öğreti Yargıtay Kararları İlgili Mevzuat 2*, Beta, İstanbul, 2003.
- KURT L. Müjde, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- NOMER Haluk N., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 16. Baskı, Beta, İstanbul, 2018.
- OĞUZMAN Kemal, ÖZ Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt-1, 15. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.
- REİSOĞLU Safa, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Bası, Beta, İstanbul, 2012.
- SEROZAN Rona, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme*, 6. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.
- TURAN BAŞARA Gamze, “Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi”, ÇUJL, C.20, S.1, 2010, s.1-22.
- UYGUR Turgut, *Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Genel Hükümler 2. Cilt*, 1990. karararama.yargitay.gov.tr.
- www.kazancı.com.
- www.lexpera.com.tr.